

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap
Socialt arbete/Institutionen för sociala och psykologiska studier

Jonas Albertsson & Daniel Käck

Alla blir äldre, även du

En studie om biståndshandläggares upplevelser av äldres
diskriminering utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv

Everyone gets older, even you

A study on aid administrator's experiences of discrimination against
older people from a theoretical perspective on ageism

Examensarbete 15 hp
Socionomprogrammet

Termin: VT 2016
Handledare: Louise Persson
Examinerande lärare: Arja Tyrkkö

Sammanfattning

Titel: Alla blir äldre, även du - En studie om biståndshandläggares upplevelser av äldres diskriminering utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv

Författare: Jonas Albertsson och Daniel Käck

Biståndshandläggare träffar många äldre i sin yrkesroll. Syftet var att utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv undersöka biståndshandläggarnas upplevelser av äldres diskriminering. I denna studie ställdes frågan hur de upplever äldres diskriminering i samhället samt vad de tror kan stärka äldres position i samhället. I studien intervjuades fem biståndshandläggare om deras upplevelser kring äldres diskriminering. Resultatet analyserades utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv med kvalitativ innehållsanalys. Resultatet visar att biståndshandläggarna ser ålderism i samhället genom mötet med äldre och den egna samhällsuppfattningen. De uppgav att diskriminering, fördomar och stereotyper finns i samhället som ställer till problem för äldre människor, utanförskap, sämre bemötande och ett bidragande till en negativ självbild. Äldre blir mindre representerade än andra grupper, åsidosätts och tillgängligheten i samhället är inte anpassat efter deras behov och förmågor. Biståndshandläggarna beskriver att synen på äldre är ett område i behov av förbättring. För att lyckas framkom av biståndshandläggarna att det behövs mer kunskap om ålderism och att samhället måste lyssna mer på vad de äldre vill och behöver. Det är samhällets skyldighet att motarbeta diskriminering och värna om människors lika värde.

Nyckelord: Biståndshandläggare, äldre, diskriminering, ålderism

Abstract

Title: Everyone gets older, even you - A study on aid administrator's experiences of discrimination against older people from a theoretical perspective on ageism

Authors: Jonas Albertsson and Daniel Käck

Aid administrators meet many elderlies in their professional role. The aim was with an from a theoretical perspective on ageism study aid administrator's experiences of discrimination against older people. In this study, the question was asked how they feel about discrimination of older people in society and what they think can strengthen the position for elderly as a group. In this study five aid administrators were interviewed about their experiences of elderly people's discrimination. The results were analyzed using an ageism perspective with a qualitative content analysis. The result shows that aid administrators see ageism in society by meeting with older people and through social perception. They stated that discrimination, prejudice and stereotypes in society that cause problems for older people like, exclusion, poor treatment and a contributor to a negative self-image. Older becomes less represented than other groups, overrides and availability in society is not adapted to their needs and abilities. Aid administrators argue that the perception of the elderly is an area for improvement. To succeed aid administrators, see the need for knowledge about ageism and that society listens to what older people want and need. It is society's duty to combat discrimination and protect human equivalence.

Key words: Aid administrator, elderly, discrimination, ageism

Förord

Vi vill tacka våra respondenter för att ni varit med och bidragit med kunskaper och erfarenheter.

Våra nära och kära förtjänar också ett tack för att de stått ut med vårt prat om uppsatsskrivande.

Slutligen vill vi också ge ett stort tack till vår handledare Louise Persson för god feedback och kloka idéer.

Vi har i den här uppsatsen tagit gemensamt ansvar för uppsatsen alla delar.

Tack!

Karlstad, juni 2016

Jonas Albertsson
Daniel Käck

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Socialt arbete och ålderism	2
1.2 Problemformulering	2
1.3 Syfte och frågeställningar.....	3
1.4 Centrala begrepp	3
1.5 Avgränsningar	3
2. Tidigare forskning.....	4
2.1 Fördomar och diskriminering mot äldre.....	4
2.2 Vad kan stärka äldre i samhället?.....	7
3. Teoretisk referensram	8
3.1 Ålderism.....	8
4. Kvalitativ metod.....	10
4.1 Metodval.....	10
4.2 Urval.....	10
4.3 Intervju och intervjuguide	11
4.4 Bearbetning och analysmetod	11
4.5 Etiska överväganden	13
5. Resultat	14
5.1 Så länge man är frisk.....	14
5.2 Historier och bara glädje	18
6. Diskussion.....	23
6.1 Resultatdiskussion.....	24
6.2 Metoddiskussion.....	27
6.3 Konklusion och förslag till framtida forskning	28
Referenslista	30
Bilagor.....	33
Bilaga 1 - Intervjuguide.....	33
Bilaga 2 - Informationsbrev	35

1. Inledning

Så fort vi föds börjar livets resa. Varje dag som går blir vi människor äldre. Genom livet används våra kroppar för att uppfylla de behov vi har som människor. Under tiden människan åldras samlar hon på sig nya erfarenheter och egenskaper. Hon bildar familj och skapar samhällen där förutsättningar för kommande generationer bildas. Varje människa har olika förutsättningar för att leva ett långt liv. Vi lever i ett land där medellivslängden under 2015 var 84 år för kvinnor och 80 år för män. Den beräknas till 89 år för kvinnor och nästan 87 år för män år 2060, det vill säga en ökning med fem år för kvinnor och med drygt sex år för män (SCB 2016). En ökande medelålder kan vara ett resultat av ett gott omsorgsarbete som har sin grund i lagstiftning. I socialtjänstlagens (SFS 2001:453) portalparagraf Kap 1 § 1. står det att vårt samhälle ska bygga på demokrati och solidaritet där allas röst ska få möjlighet att höras och vara lika värd. Samhällets socialtjänst vilar på demokratins och solidaritetens grund och ska främja människornas jämlikhet i levnadsvillkor. Lagen innefattar alla människors lika värde oavsett vem du är, vart du kommer ifrån, hur du tänker eller hur gammal du är.

Men är det så att de som slitit sina kroppar längst systematiskt kategoriseras, göms eller glöms bort av samhället? Som att de är mindre viktiga, inte har erfarenheter värda att lyssna till? Är det kanske så att efter sitt tidigare slit för samhället inte får full delaktighet, självbestämmande och ett värdigt liv som gammal? Kanske är det så att detta sker för att de yngre generationerna ska slippa känna sin egen rädsla inför åldrandet? Som socionomstudenter har ögonen öppnats för samhällets diskriminering av äldre, överallt omkring oss ser vi tecken på en rådande diskriminering av äldre människor där enda orsaken verkar vara att de har åldrats och vad det naturligt för med sig, det är också något som kommer att undersökas vidare i studien.

Äldre människor är exempelvis en utsatt grupp i dagens Sverige. Detta eftersom hälsan kan ha sviktat med åldern och ekonomin blivit avsevärt förändrad sedan den äldre inte längre förvärvsarbetar. Många lever ensamma och har ibland inte förmågan att kunna säga ifrån och ta till sig information. Att åldras och bli gammal idag är en förmån, men leder också till svårigheter för den äldre. Samhället sätter med hög ålder en stämpel för vad personen är duglig till att klara utav. Det finns tydliga regler som att människor inte får arbeta efter 67 år ålder eller mer diffusa regler som prioriteringar inom sjukvården där äldre människor får olika behandling i förhållande till yngre med liknande symtom. Konsekvenserna av detta blir att de äldre förlorar självkänsla, hamnar i utanförskap, får ett sämre bemötande både på arbetsplatsen och i allmänhet (North & Fiske 2012).

För att belysa denna problematik finns begreppet *ålderism* (ageism) som myntades av amerikanen Butler (1969). Begreppet har idag utvecklats, och utifrån ett svenskt perspektiv har Andersson (2008) länge forskat på begreppet och beskriver ålderism som fördomar, stereotypa föreställningar som utgår från en människas ålder och kan leda till diskriminering. Samhället kan med detta begrepp upptäcka och se problem som inte har fått tillräckligt med uppmärksamhet. Annars kan det leda till att vi reagerar på enskilda iakttagelser, utan att ge dem

ett sammanhang och missa att det kan handla om en strukturell fråga. I studien refereras till definitionen beskriven ovan av Andersson (2008).

1.1 Socialt arbete och ålderism

Det finns en tydlig koppling mellan socialt arbete och ålderism. Socialt arbete definieras som organiserad verksamhet med fokus på svaga samhällskategorier som har till syfte att förhindra att samhällsförändringar och andra förhållanden får förtryckande eller på andra sätt problemskapande sociala eller psykosociala konsekvenser för grupper eller individer (NE 2016a). Att arbeta som biståndshandläggare är att arbeta med socialt arbete. Det är de som kommer i kontakt med människor som genomgår processen med att åldras och att räknas in som äldre. Kanske är det de som också äger den största möjligheten att förändra den framtida äldreomsorgen till det bättre? För att arbeta som biståndshandläggare krävs en socionomexamen. Framtida och nutida biståndshandläggare bör ha kunskap om äldre, ålderism och deras situation. De bör vara pålästa och inneha kompetens om vilket motstånd och vilka attityder äldre möter som grupp samt vad det kan innebära för dem.

1.2 Problemformulering

Att åldras påverkar varje individ olika men när en människas funktioner försämras och åldrandet gör henne gammal kan respekten från samhällets sida minskas. Genom generalisering och kategorisering förminskas de personerna som i samhällets syn blivit gamla. Äldre människor placeras lätt i fack och ses som glömska, fattiga och långsamma. Äldre ses som en kostnad för samhället, att de ska bereda plats åt den yngre generationen samt åsidosätts i större utsträckning än andra åldersgrupper. (Jönsson 2013; North & Fiske 2012). I en studie gjord av Seniorernas Pensionärsförbund (SPF 2014) visas det att 53 procent av de svarande i åldrarna 65-74 och 68 procent i gruppen 75+ någon gång hade drabbats av ålderism. Det resultatet är 10-20 procentenheter högre än en mätning som utfördes av samma förbund år 2012. Diskriminering och fördomar gentemot äldre är vanligt förekommande i samhället vilket skapar orättvisa förhållanden där denna grupp riskerar att fara illa.

Vård och omsorgen i Sverige har gjort vissa framsteg i att ta itu med detta men äldre människor rapporterar att de ses som andra klassens medborgare, både i bemötandet mot dem men också i den omsorg som ges, på grund av sin ålder (Corner et al. 2007). Sverige har diskrimineringslagen (SFS 2008:567) som är till för att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Ålder tillkom som egen diskrimineringsform den 1 januari 2009 då den nya diskrimineringslagen trädde i kraft. I praktiken gäller ålder som diskrimineringsform enbart för diskriminering i arbetslivet. Men vad händer sen när en människa gått i pension och inte längre förvärvsarbetar? Ålder är idag den diskrimineringsform som får minst uppmärksamhet av samhället vilket är märkligt då det frångår värderingen om gyllene regeln, att behandla andra som du själv vill bli behandlad och det är den enda diskrimineringsform som alla löper risk för att hamna i (Jönsson 2013). Fördomar, stereotyper och diskriminering på grund av ålder bör

bekämpas i samhället på samma sätt som orättvisor gällande kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionsnedsättning eller sexuell läggning ska motverkas.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv undersöka hur biståndshandläggare upplever äldres diskriminering i samhället. Detta syfte besvaras genom följande frågeställningar.

Hur upplever biståndshandläggare äldres diskriminering i samhället?

Vad upplever biståndshandläggare kan stärka äldres position i samhället?

1.4 Centrala begrepp

Biståndshandläggare: Biståndshandläggare hänvisar till den person som i flera fall är den första myndighetsperson som äldre kommer i kontakt med. Biståndshandläggare sysslar med myndighetsutövning och ansvarar för och beslutar om insatser för äldre enligt socialtjänstlagen. De är skyldiga att se till att äldre får den hjälp och det stöd de behöver för att tillförsäkras en skälig levnadsnivå med självbestämmande och rätt till ett aktivt och självständigt liv som grund (Dunér & Nordström 2005).

Diskriminering: Särbehandling (av individer eller grupper) vilken innebär ett avsteg från principen att alla ska behandlas lika. Med diskriminering menas att en person eller grupp nedvärderas, åsidosätts eller utesluts från samhällets funktioner och arenor. Detta kan ske i det dolda eller öppet, av individer eller myndigheter. Således innebär detta att diskriminering inte enbart praktiseras av individer utan även kan ingå i de sätt som samhällets institutioner, organisationer eller företag m.fl. fungerar (NE 2016b).

Ålderism: Fördomar eller stereotypa föreställningar där en människas ålder ligger som grund och kan leda till diskriminering. Det betyder att ålder används för att bedöma en människas förmåga, roller eller värde. (Andersson 2008).

Äldre: Syftar i studien till att beskriva människor som fyllt 65 år och uppnått pensionsålder (Krekula 2010).

1.5 Avgränsningar

För studien innefattas ålderism, fördomar och diskriminering av personer äldre än 65 år ur biståndshandläggares upplevelser. Kön och socioekonomisk bakgrund som också kan innefattas av ålderism berörs inte in den här studien.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel redogörs för forskningsfältet som berör denna studie. Internationell forskning från USA, Australien och England samt forskning från Sverige visar att det finns fördomar och negativa stereotyper av äldre vilket påverkar dem på strukturell och individuell nivå. Forskning visar också vad samhället behöver göra för att minimera detta, men att det finns mer att göra.

2.1 Fördomar och diskriminering mot äldre

De två framstående amerikanska forskarna North och Fiske (2012) menar att forskningen fördomar och diskriminering mot äldre i samhället är relevant att utveckla eftersom vi får en allt åldrande befolkningen och att äldre är den enda sociala grupp som alla människor tillslut kan komma att ingå i.

Det finns forskning som visar att negativa attityder av äldre försiggår på bred front, exempelvis på sociala medier. Sociala medier för goda saker med sig men enligt Levi et al. (2013) används de dock inte bara till att öka förståelsen för varandra. Forskarna använde Facebook i ett försök att undersöka sociala medier och hur äldre och åldrande beskrevs. Genom att leta upp grupper skapade av Facebookanvändare som på något sätt handlade om äldre människor och sedan studera hur äldre benämns i dem, hittades 84 grupper. Av alla grupper var det endast en grupp som uttryckte sig positivt om äldre medan 83 grupper hade negativa åsikter om äldre när de beskrevs. Det handlade om att 74 % av beskrivningarna var nedlåtande, att de äldre var äckliga och inte bidrog till samhället på något sätt. Men också att 37 % uttryckte att äldre inte borde delta i allmänna aktiviteter, köra bil eller att synas i samhället samt att 27 % syftade på att omyndigförklara äldre och jämförde dem med spädbarn som inte klarar av att ta hand om sig själva (ibid).

Sociala medier är inte den enda plattform där detta kan synas. Corner et al (2007) är inne på samma spår då han visar i sin studie att äldre människor ses som mindre viktiga än andra delar av befolkningen. Vidare menar han att äldre människor ses som andra klassen medborgare, både i bemötandet mot dem men också i den omsorg som ges. Detta på grund av sin ålder. North och Fiske (2012) menar att äldre människor tillskrivs negativa egenskaper och ses som glömska, fattiga och långsamma. Andra forskare tar detta längre och menar att fördomar och diskriminering mot äldre kan liknas med rasism eller sexism där människor inte längre ses som lika värda och nästan anses som ickemänniskor (Jönsson 2013).

Svensk forskning av Krekula (2010) beskriver användningsområden för ålderskodning i analyser. Ålderskodning är ett sätt att se på skillnader i sedvänjor som bygger på bevarandet av handlingar, särskilda händelser eller personligheter inom särskilda åldersgrupper. Det kan till exempel vara att en individ tycker att hon är för gammal för att klättra i berg och på så sätt använder sin ålder som en måttstock för vad som är lämpligt. Med ålderskodning går det också att utläsa normer som styr människor mot det som för åldern anses som lämpligt uppträdande eller som individen tror förväntas av henne ur allmänhetens synvinkel. Ålderskodning kan vara föränderlig fram tills att den blir nedskrivna så som att en person som blir drabbad av en

funktionsnedsättning före 65 års ålders har rätt till mer hjälp av myndigheter än om du är över 65 år då det i stället anses som normalt åldrande (Krekula 2009).

Att äldre människor får ta emot förnedrande åsikter står klart (Dobbs et al 2008). Forskarna North och Fiske (2012) beskriver att äldre hamnar i utanförskap, får ett sämre bemötande både på arbetsplatsen och när de söker hjälp. Det finns en oro för att negativa åldersattityder kan skapa klyftor och stridigheter mellan generationer. De är samtidigt oroliga för hur samhället ska kunna hantera problemet med fördomar och åldersdiskriminering mot äldre då det ofta pågår i det dolda. En studie gjord i Sverige av Seniorernas pensionärsförbund (2014) visar att äldre själva upplever diskriminering och fördomar på många plan exempelvis att varannan tillfrågad upplever ålderism. Samma studie visar att en tredjedel av de svarande ansåg att äldre får sämre behandling i sjukvården just för att de är gamla. En konsekvens av detta kan vara att den äldre kan internalisera de yttre attityderna och känna sig på det sätt som de beskriver. Det kan leda till att de äldre förlorar sin självkänsla. Detta är vanligt när exempelvis den äldre söker stöd av samhället och i övergången mellan att klara sig självständigt till att få samhällets hjälp visas de första sidorna av problemet (Dobbs et al. 2008). Attityder från andra kan befästa sig hos individen som hon bär med sig från samhället in i sin nya kontext. Äldre visar en underskattning av sin egen förmåga, en tveksamhet om att klara ett modernt arbetsliv och en känsla av att ta jobb från yngre (SPF 2014). Sjukdom och ohälsa kan skapa en rädsla hos individen att bli förknippad och sedd som en sjuk person. För att kunna förändra situationen till det bättre för samhällets äldre bör arbetet fokusera på att neutralisera de existerande negativa attityderna på socialt plan med delaktighet av den utsatta gruppen (Corner et al. 2007).

Det kan vara hälsoskadligt att ha mycket negativa ålderattityder. Den egna hälsan påverkas av negativa attityder mot äldre och åldrande. Levy et al. (2009) påvisar i en longitudinell studie att personer som hade negativa attityder mot ålderdomen när de var under 50 år var mer benägna att drabbas av hjärtinfarkt samt mer benägna att råka ut för det vid yngre åldrar än de som hade positiva åldersattityder. 25 % av människorna med negativa ålderattityder fick problem med hjärtat, jämfört med 13 % av människor som hade mer positiva åldersattityder vid en mätning 30 år efter första mätningen. Händelsen hade också mindre inverkan på människor som var positiva inför att åldras. De med positiva tankar om åldrande löpte mindre risk att få hjärtinfarkt, fick lägre grad av skador och hade en snabbare återhämtningstid (ibid). Vilka tankar man har om åldrande och äldre påverkar hälsan och livslängden (Levy et al. 2006).

Ålderism är den mest allmänt accepterade diskrimineringen i Sverige i dag av samhället och av de äldre själva (Andersson 2008). Han menar att en del av ålderismen är att äldres diskriminering får mindre uppmärksamhet än andra former samt att media har idag ett stort ansvar att spegla verkligheten och lyfta både positiva och negativa aspekter hos befolkningen. Detta påverkar synen på äldre människor, som leder till stereotypifiering och en underrepresentation i media som skapar en skev bild av åldrande (ibid.). När äldre framställs i media handlar det ofta om två områden som bidrar till att skapa en negativ bild av de äldre. Det ena handlar om att äldre på något sätt är drabbade, ofta inom vård och omsorg, att det är synd om dem vilket gör att de kopplas samman med en problembild. En annan del handlar om när äldre syns i media och har gjort något som inte förväntas av dem på grund av sin ålder, en

aktivitet som inte förknippas med den åldern de befinner sig i. Samhället har låga förväntningar på äldre människor och de äldre är en del av verkligheten och bör därför också finnas representerade i media (ibid.).

2.2 Vad kan stärka äldre i samhället?

De två australienska forskarna Allan och Johnsson (2009) har visat vad som krävs för att ändra människors attityd gentemot äldre. De menar att kontakten mellan yngre och äldre människor är viktigt genom exempelvis att den yngre generationen får utökad kontakt med deras äldre medarbetare. Andra delar som har effekt för att minska negativa attityder av äldre är ökad förståelse för åldrandet som en livslång process. Det är lätt för barn att se sjukdom eller minskad kroppslig rörelseförmåga som enda tecknet på att bli gammal. Forskarna Cottle och Glover (2007) menar att unga idag uppmärksammar fysiska egenskaper hos en individ för att kunna definiera den som gammal. De menar att unga bör få möjlighet att redan i grundskolan lära sig om åldrandets olika dimensioner, om de psykiska, fysiska och sociala delarna som förändras när människor åldras.

Genom att få en bredare bild av vad åldrande är kan det skapas en positiv förändring i både kunskap om åldrande och ungas attityder mot äldre vuxna. En lösning är att stärka solidaritet och visa de som inte är gamla att äldre människor är oss själva i framtiden (Jönsson 2013). Detta skulle också hjälpa unga att bilda en bättre förståelse för åldrande som en komplex del av livet och för äldre i allmänhet (Cottle & Glover 2007). Forskarna Wang och Chonody (2013) menar att studenter och yrkesverksamma inom socialt arbete har en mer positiv bild av äldre och åldrande än andra yrkeskategorier har vilket forskarna menar har med kontakt och kunskap att göra. De som har haft mindre kontakt med äldre människor har en mer negativ syn på arbetet med äldre jämfört med de som fått utbildning i ämnet (Wang & Chonody 2013). Andra forskare menar också att kunskap är stor del i att ändra ungas attityder mot äldre. Ragan och Bowen (2001) menar att den viktigaste faktorn som gör störst skillnad i människors idéer om åldrande och ålderdom är att informationen också diskuteras och reflekteras. Information som erhålls exempelvis genom att läraren i grundskolan tillsammans med eleverna ser en film om äldre och åldrande måste följas av en diskussion om åldersdiskriminering för att få god effekt. Genom att ändra på hur människor ser på åldrande kan det leda till mycket positivt visar tidigare forskning. Ökad kunskap om äldre och åldrande samt information som delas mellan yngre och äldre generationer påverkar deras oro om att åldras till det bättre, vilket minskar nivån av ångest som i sin tur påverkar attityder om åldrande (Allan & Johnson 2009). Dessutom kan förändrade attityder om åldrande bättre förbereda unga för att interagera med människor över alla åldrar på ett mer eftertänksamt och respektfullt sätt (Marshall 2014). Kunskap och kontakter kan vara en stor del i att ändra samhällssynen på äldre. Yngre yrkesverksamma och studenter inom socialt arbete har en mer positiv bild av arbetet med äldre människor än de som varit yrkesverksamma under lång tid (Wang & Chonody 2013).

North och Fiske (2012) menar att åldersdiskrimineringen sker på flera samhällsplan och i flera former vilket gör att det krävs handlingsplaner som skapas inom de olika samhällsfält där negativa åldersattityder existerar. De menar också att ämnet behöver mer forskningsuppmärksamhet och att åtgärder för framtiden bör utvecklas för att bemöta problemet.

3. Teoretisk referensram

I kapitlet presenteras det teoretiska perspektiv som använts för studien. Som teoretisk utgångspunkt har begreppet ålderism använts för att studera hur det genomsyrar biståndshandläggarnas upplevelse av äldres diskriminering.

Ålderism myntades ursprungligen av Butler (1969) som då kallade det ageism. Detta begrepp har under åren utvecklats och nyanserats till det vi använder idag. Begreppet ålderism lanserades i Sverige 1997 av professorn i gerontologi Lars Andersson. För denna studie har Anderssons (2008) förklaring av ålderism använts och beskrivs mer ingående nedan.

3.1 Ålderism

Om du inte kan namnen försvinner också din kännedom om sakerna
(Linnaeus 1737).

Andersson (2008) delar upp ålderism i tre centrala delar. Fördomsfulla attityder, diskriminerande praxis och vedertagna vanor. Med *fördomsfulla attityder* menas att människor har en negativ syn på åldrande. Äldre tillskrivs mer negativa förmågor än positiva, de ses som förbrukade, skröpliga, deprimerade och ensamma. Det leder till att äldre kategoriseras som mindre dugliga. Dessa fördomar är djupt rotade och genom att de även finns i äldres egna attityder riskerar de negativa attityderna att bli självuppfyllda (Andersson 2008). Det handlar om makt och rädsla för det egna åldrandet. Det ligger sedan som grund till de åsikter som uppkommer om äldre. Äldre personer kan ses som skrämmande för den yngre generationen eftersom de påminner dem om att inget varar för evigt, att inget är definitivt under tid. Utseende och fysik kan genom åldrande komma att förändras och med det också de pelare som stärker vår självkänsla. Andersson (2008) menar att yngre personer påminns om deras egna framtida öden med hälsa som försämras, utseende som ändras, och att vi alla någon gång kommer att dö. Det skapas en ”vi och dom - känsla” där yngre distanserar sig från äldre. Synen på yngre som friska, arbetsamma och hälsosamma behålls därför samtidigt som de äldre skjuts bort som belastande, sjuka och döende vilket också skapar distans till sitt eget åldrande och sin egen dödlighet (ibid.).

Diskriminerande praxis är praktiker där äldre behandlas annorlunda än yngre (Andersson 2008). Det kan finnas inom flera verksamheter som sjukvård eller arbetslivet. Här innefattas beslut och lagar som på något sätt försvårar och kategoriserar till följd av ålder. I arbetslivet förväntas äldre vara ett sämre val på grund av sin ålder. Äldre fråntas rätten att arbeta efter 67 års ålder, har mindre chans att få vidareutbilda sig, bli befördrad eller få möjlighet att börja ett nytt arbete (ibid.). I sjukvården och omsorgen påverkas fördelningen av resurser på samhällsnivå, de val som görs inom vård och omsorgen samt vilka individer som ska erbjudas vård. Andersson (2008) beskriver att åldersbegränsningar på särskild vård är en form av samhällelig begränsning. Politiskt i Sverige har det fastslagits att vård- och omsorg ska ges med bedömning av människovärdesprincipen men människor verkar minska i värde genom att åldras (ibid.).

Vedertagna vanor, behöver inte vara uttalat diskriminerande men kan bidra till att negativa stereotyper vidmakthålls genom att samhället inte tillvaratar äldres kunskap. Andersson (2008) menar att äldres kunskaper och erfarenheter inte är lika viktiga i samhället som andra åldersgrupper. Det kan leda till att äldres syn på sig själva skadas i processen, att stereotyperna internaliseras och identifieras som en del i att vara äldre.

Det finns ett system med bestämd rangordning i samhället som är baserad på den ålder när vi arbetar och bidrar ekonomiskt till samhället. Den produktiva åldern utgör det normala. I denna rangordning hamnar äldre och yngre människor utanför det som anses normalt och värderas därför som avvikande i samhället som då leder till olikheter i resurstilldelning och i synen på rättigheter och skyldigheter (Andersson 2008).

Vad ålderism står för är ett diskuterat ämne i olika sammanhang. Andersson (2008) definierar begreppet ålderism som fördomar eller stereotypa föreställningar som utgår från en människas ålder och som kan leda till diskriminering. Detta kan drabba människor i alla åldrar på ett negativt sätt men det är de äldre som främst utsätts när det handlar om fördomsfulla attityder mot äldre, mot hög ålder och mot åldrandet. Ålderism används som ett samlingsbegrepp för stereotypa attityder, fördomar och diskriminering som en gemensam terminologi för att minimera risken för att ett problem ibland inte identifieras. Andersson (2008) menar att negativa attityder och diskriminering av äldre bör ha ett namn för att det skall gå att prata om det. Genom att ha ett begrepp som för ihop vissa händelser blir det enklare att se mönster. Annars kan det bli att vi reagerar på enskilda iakttagelser, utan att koppla ihop dem och då missa att det kan handla om en strukturell fråga. Samhället kan med begreppet ålderism se problem som inte har fått tillräckligt med uppmärksamhet (ibid.).

Genom att det sker en kategorisering av äldre tillskrivs gruppen positiva och negativa attityder där de positiva har svårt att överbygga de negativa. Samhället använder ålder för att förklara människors förmågor, skicklighet eller ambitioner och det tillsammans med existerande fördomar om åldrande resulterar i att äldre diskrimineras (Andersson 2008).

Sammanfattningsvis kan ålderism ses som ett hot mot äldres självbestämmande, integritet, trygghet och värdighet (Andersson 2008). Ålderism handlar om stereotypifiering, diskriminering samt fördomar som finns inom flera delar av samhället, i flera arenor. Det kan drabba människor i alla åldrar men fokus ligger oftast på äldre eftersom de drabbas i störst omfattning. Andersson (2008) menar att det kan hittas på ett strukturellt plan med lagar och regler som åsidosätter de äldre eller sjukvård som inte ges om du nått en viss ålder. I media där äldre inte framställs alls, eller framställs som sjuka och förbrukade. I vardagslivet där attityder mot äldre ofta är negativa. Ordet *gammal* har blivit synonym för något dåligt och något som samhället strävar efter att inte tillhöra.

4. Kvalitativ metod

4.1 Metodval

För studien valdes att utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv undersöka hur biståndshandläggare upplever äldres diskriminering i samhället. Studien har genomförts med en kvalitativ metod i form av intervjuer för att samla data. Kvale och Brinkmann (2009) menar att kvalitativ metod är ett gott verktyg vid studier som fokuserar på upplevelser och uppfattningar hos den intervjuade. Eftersom förståelse önskades kring äldres diskriminering genom biståndshandläggarnas egna uppfattningar av problemet var en kvalitativ forskningsmetod att föredra framför en kvantitativ. Genom en kvalitativ forskningsstudie kan intervjuaren få unik data från respondenten och dess livsvärld vilket kan leda till nya upptäckter om ämnet (Kvale & Brinkmann 2009). För studien har ett deduktivt förhållningsätt (Ahrne & Svensson 2010) använts vid inhämtandet av data där författarna utgått ifrån den ålderismteoretiska referensramen.

4.2 Urval

För studien gjordes först ett strategiskt urval vilket Ahrne och Svensson (2010) beskriver som att intervjupersoner väljs utifrån en tanke att de kan bidra med kunskap till studien och besvara dess syfte. Detta urval används också som ett hjälpmedel för att få ökad variation bland de intervjuade (Trost 2010). Valet att intervjua biståndshandläggare grundades på vår förförståelse om att denna yrkeskategori både har insikt och fördjupad kunskap om äldre och deras situation då de genom sitt arbete kommer i kontakt med äldre.

Kontakt togs med enhetschefer för biståndshandläggare i olika kommuner i Mellansverige. En chef gav sitt samtycke till att direkt kontakta biståndshandläggare för intervjuer. Genom detta bokades fyra intervjuer. För att få ytterligare variation i datamaterialet och stärka studiens tillförlitlighet (Kvale & Brinkmann 2009) bokades en biståndshandläggare in som har andra arbetsuppgifter än de tidigare men inom samma kommun. Tanken var från början av studien att intervjua biståndshandläggare från flera kommuner då det kunde ge bredare resultat. Detta var dock inte genomförbart på grund av att de andra tillfrågade kommunerna tackat nej med hänvisning till arbetsbelastning.

De intervjuade biståndshandläggarna är både män och kvinnor i olika åldrar vilket är en fördel i kvalitativ metod och för studiens tillförlitlighet eftersom det innebär att forskningsfrågan kan bli belyst från olika synvinklar (Kvale & Brinkmann 2009). Samtliga biståndshandläggare har socionomexamen eller annan akademisk utbildning som social omsorg med vidareutbildning. Två biståndshandläggare har mer än trettio års erfarenhet av att arbeta med äldre, de andra har mellan tre till tio års erfarenhet. Totalt intervjuades fem biståndshandläggare från en kommun i Mellansverige. Fyra personer med liknande arbetsuppgifter som biståndshandläggare och en biståndshandläggare med fokus på hemtagning från sjukhus.

4.3 Intervju och intervjuguide

Inför studien konstruerades en intervjuguide med en blandning av frågeteman och specifika frågor, både öppna och stängda. Intervjuguiden konstruerades utifrån studiens teoretiska referensram. Denna användes sedan för att leda intervjun, vilket kallas för en halvstrukturerad intervju som enligt Kvale och Brinkmann (2009) ger forskare stora möjligheter att ändra i sin intervjuguide och ställa följdfrågor. För att säkerhetsställa hur väl frågorna i intervjuguiden passade in till studiens syfte genomfördes först en pilotintervju. Den visade att det fanns frågor i intervjuguiden som gjorde att biståndshandläggarnas svar hamnade långt ifrån vårt syfte. Intervjuguiden skrevs då om för att bättre passa vårt syfte (se bilaga 1).

Biståndshandläggarna fick själva bestämma tid och plats för genomförandet av intervjuerna. Fyra av fem valde sina kontor som plats för intervjuerna. Den femte valde ett samtalsrum beläget i samma byggnad. Efter att intervjuerna var bokade skickades ett informationsbrev ut via e-post till dem (se bilaga 2). Brevet beskrev vilka författarna var, varför intervjun skulle äga rum samt forskningsområdet och syftet i stort. Detta för att ge biståndshandläggarna möjlighet att förbereda sig inför intervjun.

Samtliga intervjuer varade ca en timme och båda författarna var närvarande under dem. Den ena författaren ställde frågor medan den andra observerade och förde anteckningar. De två första intervjuerna genomfördes av den ena författaren medan de andra tre utfördes av den andra författaren. Intervjuerna spelades in för att underlätta senare analys av datamaterialet och för att säkerställa att intervjun fanns kvar i sin exakta form. Genom att intervjun spelades in minimeras risken att kritiska detaljer i en intervju glöms bort vilket är en fördel med hänsyn till studiens tillförlitlighet (Silverman 2011).

4.4 Bearbetning och analysmetod

Det inspelade materialet transkriberades ordagrant vilket ökar studiens trovärdighet (Kvale & Brinkmann 2009). Det transkriberade materialet lästes först igenom av båda författarna för att bilda en uppfattning om studiens data. Silverman (2011) menar att forskare bygger en förbättrad version av sitt empiriska material när hen noggrant lyssnat och läst igenom materialet upprepade gånger vilket gör materialet lättare att analysera.

Materialet bearbetades utifrån ålderism och de tre centrala begreppen *Fördomsfulla attityder*, *diskriminerande praxis* och *vedertagna vanor* som definitionen inbegriper (Andersson 2008) genom en kvalitativ innehållsanalys. Graneheim och Lundman (2004) menar att en kvalitativ innehållsanalys innebär att forskaren söker meningsbärande enheter i studiens insamlade data som sedan resulterar i att forskaren upprättar kategorier som stöd i sin analys. För studien användes syftet som grund när meningsbärande enheter lyftes ur materialet. Efter det kortades texten ner och gjordes tydligare utan att kontentan av texten försvann (Graneheim & Lundman 2004). Därefter gavs de meningsbärande enheterna en kod för att sedan delas in i subkategorier och kategorier (se tabell 1). Dessa koder hjälper till att bryta ner materialet i delar och identifiera liknande material i utskrifterna (Kvale & Brinkmann 2009). Utifrån studiens syfte och frågeställningar framkom två kategorier med sex tillhörande subkategorier (se tabell 2). Den

första kategorin kallas *Så länge man är frisk* med subkategorierna *Samhällssyn*, *Påverkan på individer* och *Tillgänglighet* där det beskrivs hur biståndshandläggare upplever äldres diskriminering. Den andra kategorin kallas *Historier och bara glädje* med subkategorierna *Mötet mellan generationer*, *Att lyssna* och *Behov av fighters* där det beskrivs vad biståndshandläggarna tror kan motverka äldres diskriminering. Vid kvalitativ forskning kan en innehållsanalys där forskaren kategoriserar ord eller meningar hjälpa forskaren att förenkla sitt datamaterial (Kvale & Brinkmann 2009)

Tabell 1. Exempel på innehållsanalys

IP	Meningsbärande enhet	Meningskoncentrering	Kod	Sub.kat	Kategori
1	Eeh, vissa äldre kanske inte mår så bra i kroppen, hmm men det är tråkigt att äldres kroppsliga funktionsnedsättningar påverkar samhällssynen och gör att folk tror att äldre inte hänger med, ehh, också mentalt	Vissa äldre kanske inte mår så bra i kroppen, men det är tråkigt att äldres kroppsliga funktionsnedsättningar påverkar samhällssynen och gör att folk tror att äldre inte hänger med också mentalt	Funktionsnedsättningar	Samhällssyn	Så länge man är frisk
1	Hmm, asså, skillnaden är att de flesta tycker att en liten rulta på ett år är ju gullig och alla vill jollra med henne. Ehh, men sätter jag en 90-åring uppe i kafferummet här så är jag säker på att ingen skulle gulla..	Skillnaden är att de flesta tycker att en liten rulta på ett år är gullig och alla vill jollra med henne. Men sätter jag en 90-åring uppe i kafferummet så är jag säker på att ingen skulle gilla...	Skillnader	Samhällssyn	Så länge man är frisk

Tabell 2. Kategorier och subkategorier

Kategori	Så länge man är frisk	Historier och bara glädje
Subkategori	Samhällssyn	Mötet mellan generationer
	Påverkan på individen	Att lyssna
	Tillgänglighet	Behov av fighters

4.5 Etiska överväganden

Kvale och Brinkmann (2009) menar att den kvalitativa forskningen präglas av etiska frågor. De resultat som producerats bygger på den sociala relationen mellan intervjuperson och intervjuaren. Ansvar ligger hos den som intervjuar för att intervjupersonen ska känna sig trygg.

För studien har det därför utgått ifrån de forskningsetiska principerna (Vetenskapsrådet 2011) som används vid forskning inom humaniora och samhällsvetenskap. Genom att informera biståndshandläggarna om studien och dess syfte har *informationskravet* uppfyllts (ibid.). *Samtyckeskravet* uppfylls i studien genom att biståndshandläggarna informerats om att deltagande är frivilligt (ibid.). De som ville vara med i studien lämnade sitt samtycke redan initialt i studien. Biståndshandläggarnas namn har i studien kodats om till siffror vilket gör att det inte går att identifiera vem hen är. Information gällande data delades ut både muntligt och skriftligt till biståndshandläggarna vilket innebär att det som produceras behandlas med stark konfidentialitet samt att inga obehöriga kan få ta del utav den vilket resulterade i att *konfidentialitetskravet* (ibid.) var uppfyllt. *Nyttjandekravet* har följts eftersom författarna i studien enbart använt datan i forskningssyfte vilket också framförts både muntligt och skriftligt till studiens intervjupersoner (ibid.). Biståndshandläggarna fick information om att inga data kommer att användas till icke-vetenskapliga syften. Biståndshandläggarna har fått vetskap om att de kan få ta del av rapporten om så önskas.

5. Resultat

I detta kapitel presenteras studiens resultat utifrån studien syfte och frågeställningar samt de kategorier som framkommit i den kvalitativa innehållsanalysen. Kategorierna kommer i resultatavsnittet kallas för teman. Inom dessa teman går det utläsa hur biståndshandläggare upplever äldres diskriminering i samhället samt vad som kan stärka de äldres position utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv. De två teman som framkom var *Så länge man är frisk* och *Historier och bara glädje* med sex tillhörande underrubriker.

5.1 Så länge man är frisk

Detta tema beskriver tre centrala delar som bidrar till äldres diskriminering i samhället. De tre delarna är *samhällssyn*, *påverkan på individen* och *tillgänglighet*. Detta visar några av alla svårigheter som människor möter när de når hög ålder.

Samhällssyn

Synen på ålder från ett samhällsperspektiv är enligt biståndshandläggarna något som påverkar de äldres situation och diskriminering av äldre. I intervjuerna framkommer det att ålder har mer med en persons fysiska ålder än den kronologiska att göra, att hälsan är det nyckelelement som speglar det som gör att människor känner av en persons ålder.

Vissa äldre kanske inte mår så bra i kroppen, men det är tråkigt att äldres kroppsliga funktionsnedsättningar påverkar samhällssynen och gör att folk tror att äldre inte hänger med också mentalt. (Intervju 1)

Det framkommer också av biståndshandläggarna att det är den sviktande hälsan som ofta får representera ålder och att kroppsliga funktioner hos äldre människor vilket påverkar samhällssynen. Genom sjukdomar blir äldre presenterade vilket kan skapa en negativ samhällsbild. Biståndshandläggarna beskriver att samhället har en nedvärderande syn på åldrande som i att bli gammal är synonymt med nedsatta förmågor.

Så länge man är frisk och pigg då är man en del av samhället, då kan man röra sig omkring och då är man en del av samhället, men så fort man blir sjuk då finns det svårigheter att komma ut i samhället och bli bekräftad. (Intervju 2)

Biståndshandläggarna påpekar att vilken ålder personer själva befinner sig i har betydelse för hur de ser på andra åldrar och berättade detta målande exempel. ”Då var det någon som nyss fyllt 60 så var det en av de yngre juvelerna som var 40 år som på allvar frågade henne: ’Kör du fortfarande bil?’” (Intervju 1).

Enligt biståndshandläggarna visar media upp en felaktig bild av äldre. Allt för ofta handlar det om deras utsatthet, svaghet eller kostnad för samhället. Äldre förknippas med de negativa bilder som syns i media och en negativ stereotypifierad bild av äldre upprätthålls på så sätt i samhället.

Den synen bidrar till att äldre människor behandlas lika trots att de är olika som individer och har olika behov samt att allt positivt de är med om och bidrar till i samhället blir exkluderat i media. Biståndshandläggarna uttrycker vidare att medias bild av äldre genom detta är förminskande jämfört med verkligheten och att de syns och speglas på ett negativt sätt vilket leder till att det bildas fördomar och kategoriseringar av dem som grupp.

I media handlar det ofta om att det behövs mer resurser när äldre tas upp. Därav så kan ju befolkningen tänka att nu kostar de äldre bara massa pengar. Därför blir det en mer negativ samhällssyn genom det media tillför. Det är ofta det som tas upp, att vi blir allt fler äldre, lever allt längre och kostar mer. Det är ju den bilden som förmedlas utåt liksom. (Intervju 3)

Biståndshandläggarna framhåller vidare att fördomar och kategoriseringar av äldre också bildas genom människors antaganden om att de är mindre intellektuella och att de kostar samhället utan att själv kunna bidra. De berättar om erfarenheter av att intellektet inte minskar med åldern och att äldres sociala position kan medföra normala personförändringar. Det kan ske med vilken människa som helst, i vilken ålder som helst i samma situation och ska därför inte förknippas med att åldras vilken uttrycks med följande citat:

Då börjar jag tänka så här. Inbillar jag mig eller är det så här att vi som är yngre än de äldre tror att de inte har så att de inte kan tänka om och bli lite moderna. Är det av den hänsynen, jag menar man blir ju inte trögfattad bara för att man råkar bli 80-90 år. Det är en liten tanke, att man sätts in i ett fack, man förväntas inte kunna lika mycket [...] Är alla dagar lika vilket de blir oftast när man blir äldre. Man kanske till och med har barn och vänner som gått bort, man har inte samma sociala nätverk. Då blir det att man blir lite glömsk. Men det är skillnad på att vara dement och att vara lite glömsk, eller lite disträ skulle jag vilja säga. För det är inget som tyder på att intellektet på en äldre blir sämre, men sen är väl inte benen lika snabba längre då kroppen har slitit i många år. (Intervju 1)

Det framkommer av biståndshandläggarna att det finns skillnader i hur människor bemöter äldre till skillnad mot hur andra grupper bemöts. Äldre blir lätt "genomskinliga eller osynliga" i samhället då människor inte ser dem. Biståndshandläggarna ger tecken på under samtalen att samhällssynen är att yngre värderas högre trots att det står i lag att det ska vara lika.

Skillnaden är att de flesta tycker att en liten rulta på ett år är ju gullig och alla vill jollra med henne. Men sätter jag en 90-åring uppe i kafferummet här så är jag säker på att ingen skulle gulla utan då lämnar de henne ifred. Man skulle likväl kunna sätta sig där, inte jollra men att säga hej och sådant. (Intervju 1)

Påverkan på individen

Det framkommer av biståndshandläggarna att äldre försöker klara sin omvårdnad på egen hand så länge som möjligt för att inte hamna i beroendeställning eller att vara till besvär för samhället. Det kan leda till en känsla av att vara oönskad när personer ser sig själva som en belastning. Biståndshandläggarna menar vidare att äldre internaliserar en negativ syn på sig själva som kan innebära att de inte söker den hjälp som de har rätt till i tid utan utsätter sig för faror och undviker insatser. Att hamna i beroendeställning är jobbigt för individen berättar biståndshandläggarna. De beskriver att när en människa når hög ålder är det högst troligt att hen kommer att behöva någon form av stöd från samhället. Biståndshandläggarna menar att äldre så länge som möjligt vill klara sig själva ”Det finns tyvärr de som väntar in i det sista, de kanske har märkt att det är svårt, att de trappar av, börjar bli glömska men att de låter det gå en längre tid. Sen när det krisar sig kan de ringa.” (Intervju 2) Detta illustreras vidare av citatet nedan:

Man är så van att klara sig själv så även om det inte är skamfyllt så söker man inte utan det blir när det verkligen inte går längre. Utan nu behövs det hjälp utifrån eller att de redan behövt hjälp av anhöriga men de kan inte längre genomföra den hjälpen som behövs. (Intervju 5)

Beroendet ökar den dagen då den äldre fått insats. Det är sällan att någon blir bättre eller fri från de saker de sökt för vilket är en skrämmande väg att gå för de äldre när de kommer till biståndshandläggarna. Biståndshandläggarna lägger också till att ekonomi kan förändras när man går i pension eller hamnar i behov av hjälp. ”Och framförallt är känslan att vara annorlunda jobbigt, att inte ha ekonomin till att göra samma som andra gör. Det tror jag tär på många.” (Intervju 4)

Biståndshandläggarna beskriver att det är många äldre individer som är ensamma och får klara sig på egen hand. Globaliseringen har gjort att närmaste kontakt kanske bor långt bort och att de äldre själva inte får hjälp och stöd för att ta sig ut i samhället på det sätt som de önskar.

Världen har ju blivit så global. Och så bor de äldre kvar i den ort de bott länge. De kanske får höra många roliga historier och så från USA men det är skillnad på det och att få vara i närheten av sina nära och kära. Kanske kan vara häftigt att höra alla historier men det kan aldrig ersätta den närkontakten som man kanske har. (Intervju 1)

Det framkommer av biståndshandläggarna att det är lätt för de äldre att bli hemmasittande då deras fysiska förmåga ibland hindrar dem trots att de gärna vill komma ut. ”Jag var med om en död kvinna som hamnat mellan stolarna. Hon hade varit död i sin lägenhet i tre år utan att någon hittat henne.” (Intervju 5)

Resultatet visar att åldern på de som ber om stöd varierar mycket då det både handlar om de som nått pensionsålder och de som till följd av sjukdom eller skada är i behov av kommuns stöd. Vidare uttrycker biståndshandläggarna vikten av att uppmärksamma de äldres förändrade

kontaktnät, då de når hög ålder. Ens partner, vänner, bekanta och barn kanske dör före den enskilde själv. ”Det är då viktigt att tänka extra på just de människorna.” (Intervju 1)

Tillgänglighet

Biståndshandläggarna uttrycker att de äldres tillgänglighet är åsidosatt i stadsplanering, byråkratiska förändringar och vid införandet av ny teknisk utrustning som ska komma samhället till gagn. Biståndshandläggarna menar att det är något som försvårar för de äldre i samhället. De uttrycker kritik mot att samhället idag inte efterlever sina egna lagar. Genom detta riskerar systemet att bli urholkat och att det finns ett accepterande över att det ser ut som det gör.

Jag tycker nog inte att lagen misstolkas utan jag tycker man kanske inte riktigt efterlever den, detta med tillgänglighet att alla ska ha möjlighet att kunna komma dit man vill i samhället till exempel. Det tycker jag är lite dåligt när man säger att man ska ha tillgänglighet, att alla människor enligt lag ska ha det, så ska ju alla människor också få det och så är det inte riktigt jämt. Men målet är ju det. Hela socialtjänstlagen bygger på det. (Intervju 1)

Biståndshandläggarna beskriver att samhället kan vara ett svårtillgängligt system för äldre med många personer och platser att hålla i ordning på.

Det är väldigt lätt för oss som jobbar i det att veta vem de äldre ska kontakta men för en utomstående som inte känner till det blir det en djungel bland alla människor man ska ta kontakt med. Om man ska hjälp med tandvårdsintyg, vem ringer man då, det sitter hos oss men det kan man inte tro. (Intervju 2)

Det kan också vara svårt med den fysiska tillgängligheten. Biståndshandläggarna menar att stadsplanering är viktigt och behöver kontinuerligt anpassa sig efter nya generationers behov samtidigt som den ska visa hänsyn för de äldre, vilket kan vara en utmaning.

Detta med tillgänglighet att alla ska ha möjlighet att kunna komma dit man vill i samhället, det finns så mycket hinder som gör att det kan vara svårt för den som till exempel sitter i rullstol eller går med rullator. Det är inte så tillgängligt, bara denna trappuppgång kan ni se att om man har en elrullstol och går ur hissen så finns det ingen grind för trappen, så skulle backen gå i där så adjö till den gubben, kan man nog säga. (Intervju 1)

Biståndshandläggarna menar att samhällets tekniska utveckling påverkat och fortfarande påverkar de äldre. Teknik är dåligt anpassad till de äldre och att den kan vara svårmanövrerad för dem. Det är svårt för de äldre att hinna lära sig den teknik som finns och de förändringarna som sker. Biståndshandläggarna menar att information sprids allt oftare på engelska vilket de äldre inte är lika bildade inom på det sätt som yngre generationer är. De tycker det ställs orimliga förväntningar på de äldre att anpassa sig till många av dessa nya inslag i samhället. Biståndshandläggarna menar att vissa äldre kan lära sig hantera nya sätt att lösa problem eller öka effektiviteten. Vidare menar de att det samtidigt behövs beprövade alternativ som finns

kvar för de som har en svårighet med att lära in nya förhållningsätt för att inte gruppen äldre ska bli extra utsatta.

Biståndshandläggarna ser svårigheterna med ny teknik och uttrycker att det är synd med att kunskap om ny teknik idag förknippas som ett ungdomligt kommunikationsmedel, vilket kategoriserar samhället. I resultatet framgår det också att de har olika syn på införandet av teknisk utrustning för att hjälpa äldre att kunna leva självständigt och meningsfullt. Den ena åsikten är att det blir ”en förlust i mänsklig kontakt och att det blir en ökad risk för isolering”. (Intervju 2) Den andra åsikten är att det kan vara en hjälp för att servicen ska kunna ges omedelbart på begäran och i större utsträckning skötas själv utan intrång i hemmet.

Jag tycker om mänsklig kontakt. Det tycker jag är viktigt. Den ledningen vi har just nu pratar om robotar, att man ska duscha människor med robotar, det är jag inte alltid med på. Kanske blir bra för några men jag vet inte. Denna teknik kan isolera och inte träffa någon det tror jag inte är bra. Det kommer depression och då börjar man få vansinnestankar. (Intervju 2)

Biståndshandläggarna ser också positiva förändringar med att nya tekniska hjälpmedel alltmer introduceras för de kommande äldre generationerna. Det kan öka äldres frihet samt öka vårdens tillgänglighet för dem.

Man är van att viss hjälp utförs alltid av en person. Nya generationer har lättare att tänka sig att tekniska hjälpmedel kan vara till nytta i vissa fall. Vissa lägen ska jag säga. Ökad frihet tänker jag. Det kan vara lättare att säga till en maskin eller apparat vad som behövs när det behövs. När jag vill ha den i stället för att vänta på att någon kommer. (Intervju 3)

5.2 Historier och bara glädje

Detta tema beskriver biståndshandläggarnas önskan och idéer om vad som kan stärka äldres position i samhället samt lyfta anseendet mot äldre som grupp. *Mötet mellan generationer, att lyssna* samt *behov av fighters* var centrala delar under denna kategori.

Mötet mellan generationer

Biståndshandläggarna berättar att människor i andra åldrar inte har den kontakt med äldre idag som vore önskvärt och bra. De reflekterar om detta och menar att det är vanligt bland barn att inte ha en god, stark kontakt med den äldre befolkningen. En anledning som nämns till detta kan vara förändringar i hur vi idag ser på familjen.

Det finns barn som aldrig umgåtts med en gammal människa. Jag menar, som folk skiljer sig idag, de har inga kärnfamiljer kvar längre. Familjen kanske bor på olika håll och deras mormor har de aldrig sett. Detta tror jag kan vara en del, att barn inte får med sig det från barndomen. (Intervju 1)

Biståndshandläggarna menar att det finns en okunskap från samhällets sida när det gäller äldre och åldrande som kan bero på ”för lite” eller ”obefintligt” umgänge med dem. De beskriver att samhället vet för lite om äldre och hur deras värld ser ut samt att det behövs mer information om äldre. ”Vi måste ha mer kunskap om varandra, om varandras områden, alltså vi i samhället. Vi alla behöver mer kunskap om de grupper som är ja, olika” (Intervju 3). Under intervjuerna nämndes också att vi borde öka kunskapen hos alla och uppmärksamma äldre på ett bättre vis.

I sitt yrke får biståndshandläggarna träffa människor som nått en hög ålder, som kanske är sjuka eller på annat sätt behöver råd och stöd. Biståndshandläggarna beskriver att mötet är deras roligaste och viktigaste arbetsuppgift. ”Man lär sig något nytt hela tiden i mötet med människor och jag tycker det är väldigt roligt”(Intervju 1). Men för att lyckas med den kontakten och göra mötet till ett gott minne för alla iblandade menar biståndshandläggarna att det är av vikt att tänka på att göra ett gott första intryck. Biståndshandläggarna belyser att i mötet bildas den första uppfattningen om vem personen är och den uppfattningen ligger sedan till grund för hur man förhåller sig till den personen. Det blir en form av ”mellanmänsklig kontakt” som är viktig att ta vara på. Vid frågan om hur mötet kan användas för att stärka äldre berättar biståndshandläggarna vikten av att generationer möts. Detta illustreras med citatet nedan:

Jag tror verkligen på att det nya och det gamla måste mötas. Kolla bara på min arbetsplats, jag tror ju inte på att denna korridor bara skulle bestå av kärringar i min ålder. För då stannar det i utvecklingen. Vi behöver människor i alla åldrar, alla vi kan få. (Intervju 1)

Biståndshandläggarna berättar att mötet är centralt för att bygga förståelse generationer i mellan. Det framkommer också att det måste finnas bättre förutsättningar för äldre och yngre att mötas. De beskriver exempelvis att det går att skapa möten mellan generationer på många sätt. Att det gärna ska göras så tidigt som möjligt för att barn redan från början ska få med sig goda värderingar om sina äldre. Vidare berättar de att för att göra det kan det skapas forum i grundskolan där äldre diskuteras. Genom att föra dem närmare varandra och inleda ett samarbete mellan dem där historier kan utbytas ger yngre en bredare bild av vad åldrande är. I resultatet kan vi se att biståndshandläggarna tror detta kan minska fördomar genom att redan från tidig ålder lära yngre att äldre personer inte är något annorlunda som ska skjutas bort utan att åldrande är en del i livet, en livslång process.

Jag tror det bra och goda hos äldre skulle uppmärksammas mer om man hade studiecirkelar med barn i förskolan, lågstadiet och högstadiet. För många gånger är ungdomar inte trevliga mot äldre. Det beror inte på att de inte tycker om dem utan det beror på att de inte känner dem. De vet inte hur de fungerar. (Intervju 1)

Biståndshandläggarna beskriver en möjlig lösning. Att se till att barn och äldre får ett aktivt samarbete där äldre besöker yngre och vice versa för att utbyta tankar och funderingar. Den geografiska aspekten, att finnas nära varandra, äldre och yngre människor. De behöver arenor i samhället där de kan mötas och där erfarenheter kan utbytas.

Jag tycker att det skulle vara så att de ska sätta ett äldreboende och ett dagis bredvid varandra. De kunde koppla mycket till varandra där. Med historier och bara glädje. För bägge parterna. (Intervju 2)

Biståndshandläggarna beskriver mötet som en möjlig och ganska enkel lösning på problemet att äldre inte har så gott anseende hos andra grupper. En biståndshandläggare berättar att genom att öka umgänget mellan generationerna ökas också gemenskapen mellan dem vilket skulle göra Sverige till ett mer gemytligt land.

Jag tror att det vore jättebra för Sverige om vi känner gemenskap, inte bara med folk i vår egen ålder utan att vi också känner gemenskap med alla åldrar, från år noll till hundra. Jag tror världen skulle bli så mycket trevligare att leva i då faktiskt. (Intervju 1)

Att lyssna

Samtliga biståndshandläggares värderingar gällande äldre framgår klart och tydligt när de beskriver dem som människor med mycket erfarenhet och kunskap. Det framgår också av biståndshandläggarna att de känner tacksamhet gentemot de äldre eftersom den generationen gjorde det möjligt för oss att leva som vi gör idag med exempelvis socialförsäkringar. ”Vi har fått fina skolor, barnbidrag och det ena och andra. Det var den generationen som gjorde att vi fick det så bra som vi har det idag.” (Intervju 1) Biståndshandläggarna uttrycker också en frustration gällande att deras värderingar och tankar om äldre inte speglas i det stora samhället. Det är ”synd” och ”tråkigt” att ser ut så.

De intervjuade biståndshandläggarna berättar alla att de aktivt uppmärksammar de äldre i sin yrkesroll och att det hör till att vara professionell men också till att vara en god människa. Folk i allmänhet vill av någon anledning inte lyssna på vad de äldre har att säga. ”Äldre vill vara med och vara delaktiga men det är få som lyssnar.” (intervju 5) Biståndshandläggarna berättar vidare att äldre precis som alla andra människor behöver känna att deras liv är viktigt och att deras åsikter betyder något. ”Äldre måste få känna någon form av tillhörighet och få möjligheten att bli lyssnade på.” (Intervju 3)

Att prata med och lyssna på de äldre är något biståndshandläggarna betonar vikten av, att ge dem möjlighet att få berätta sina historier. De berättar också att det inte finns några hinder för detta utan att det handlar om vilja att lyssna. ”Det är inte så svårt att göra, det gäller bara att ta kontakt och prata med varandra.” (Intervju 4)

Enligt biståndshandläggarna är det av vikt att börja lyssna till de äldres erfarenheter och ge deras ord det värde som det förtjänar för att samhället ska kunna bibehålla en likavärdessyn. På frågan om vad vi kan lära oss av den äldre generationen beskriver de den långa livserfarenheten som de äldre har, att vi kan lära oss mycket av dem vilket illustreras av citatet nedan:

Många äldre har en väldig livserfarenhet. Man kan lära sig mycket av de äldre och jag har väldigt stor respekt för dem. Jag vill verkligen att äldre ska få berätta vad de varit med om,

att de berättar vad de gjort, vad de tänker och hur de löst saker och ting, det tänker jag är saker man missar om man inte pratar med äldre. Jag vill väldigt gärna hjälpa till med detta och göra så att de mår gott för det tycker jag att de förtjänar efter ett långt liv. (Intervju 5)

Biståndshandläggarna beskriver vidare vad vi kan lära oss av de äldre. Vi kan få andra sätt att se på saker och ting, bli lite lugnare och inte stressa upp oss för onödiga saker.

Det är först då när man lyssnar som man märker att de äldre levt lite längre och har lite mer perspektiv på livet än vad jag har. Jag tror vi kan lära oss mycket om livet. Jag menar, jag var inte född under första eller andra världskriget, nej inte ens när de tog slut. Så det är bara att prata. (Intervju 4)

Behov av fighters

Biståndshandläggarna berättar att äldre inte alltid har orken eller förmågan att kunna slåss och stå upp för sin sak i samhällsdebatten. De beskriver det som att ”vissa äldre personer kanske inte är vana att föra en diskussion eller att förhandla.” (Intervju 2) eller ”Ibland tror jag att äldre människor är lite rädda för att ta för sig, att det inte är förenat med god ton att ta för sig utan man tiger hellre still.”(Intervju 3)

De äldre gör inte så mycket väsen av sig, de har inte så mycket möjligheter att stå upp för sig. Inte så stor utsträckning att överklaga beslut, ringa till högsta chefen och göra väsen av sig på det sättet. Det har varit lite grann här och där men inte på samma sätt som med andra grupper tycker jag. Och då blir de lite bortglömda. (Intervju 3)

Biståndshandläggare menar att detta är något som måste klaras av för att äldre ska få möjlighet att höras. Det kan sätta spår i vilken roll de äldre får i samhället och biståndshandläggarna efterlyser fler starka eldsjälar som kan företräda de äldres intressen. Om språkrören är starka kan också de äldre ses som en starkare grupp och få en högre status i samhället menar de också. De menar också att äldre behöver några som orkar slåss för de äldres rättigheter. ”Äldre som grupp skulle kunna falla i skymundan och vi skulle behöva riktiga fighters som tar fram allas lika värde.” (Intervju 2)

Samtliga biståndshandläggare berättar att det finns eldsjälar som organiserat sig för att lyfta äldre som grupp. De beskriver PRO och pensionärsrådet som bra exempel på när det fungerar.

PRO och pensionärsrådet organiserar sig själva för äldres intressen. Det viktiga är att de gör sina röster hörda, att de framför sina synpunkter. Ta pensionärsrådet, när vi såg dem hade de möte med politiker. Och det är ju jättebra. Då är de en grupp som gör äldres röster hörda. (Intervju 2)

Det framkommer av biståndshandläggarna en självkritisk bild när de berättar att organisationer som arbetar med gruppen äldre inte verkar ha samma genomslagskraft som organisationer som arbetar med andra grupper i samhället. Andra grupper gör sig hörda på ett bättre sätt.

Jag tycker nog det kunde bli bättre på den saken, inom barnomsorgen till exempel där skriker man mer när man inte får som man vill. Inom äldreområdet så har vi varit lite mer försiktiga och försynta och så länge vi inte bråkar så fortsätter det ju som förut, det är det vi måste lära oss. Att kämpa för vår sak. (Intervju 1)

Biståndshandläggarna uttrycker att den politik som en kommun bedriver är en central roll vid arbetet att göra äldres röst hörda. De beskriver politikernas roll, att det handlar om resursfördelning och vart det läggs fokus. De beskriver att äldreområdet inte får tillräckligt med medel som behövs för lyfta fram äldre och deras intressen. Det framkommer av biståndshandläggarna att politiker inte tittar tillräckligt långt fram när det gäller äldre som grupp. Biståndshandläggarna säger att politiker ofta ser kortsiktigt på problem och inte gör nog för att stärka äldres roll i samhället vilket illustreras av citatet nedan:

Nej, men det är viktigt att det finns personer som tar upp debatten, ta upp deras frågor och verkligen kämpa för deras frågor. Och att driva dessa frågor politiskt är viktigt. Jag har känslan av att man tänker ganska kortsiktigt där faktiskt. (Intervju 4)

Det framkommer av biståndshandläggarna att politiker behöver ge äldre mer uppmärksamhet och att de andra grupperna som hörs mer får också den största delen av uppmärksamheten från politikerna. ”Det är ju egentligen de som man behöver ge uppmärksamhet, för de som tar uppmärksamhet klarar sig ändå. De är inte de som behöver mest hjälp.”

Biståndshandläggarna lyfter fram anhöriga som stöd och för att ge äldre en röst. I och med att anhöriga känner sina äldre familjemedlemmar bäst får de en betydande roll i den äldres liv. Biståndshandläggarna beskriver att det handlar om relationer. Att det är enklare för en gammal människa att ty sig till deras närstående än till biståndshandläggarna. De beskriver att en god kommunikation med anhöriga förbättrar möjligheterna för att de äldre ska känna sig synliga och hörda samt minimera att äldre ser sig själva som besvär för samhället. Det är de anhöriga som verkligen vet vad deras äldre närstående vill och vad de har för önsknings i livet vilket illustreras av citatet nedan.

Oavsett hur mycket hjälp du får av samhället, hemtjänsten eller annan utförare så har du ändå stödet från anhöriga man aldrig kan ersätta. Ofta så är det ju så att man uttrycker sig på ett sätt till mig som handläggare än vad man sedan gör till en anhörig. Anhöriga har en helt annan relation till dem. Därför är det så himla viktigt att vi lyssnar på båda parter. (Intervju 4)

Biståndshandläggarna menar att de anhöriga kan ses som en resurs utan att frånta den äldre dess myndighet, värde eller självbestämmande. Det framkommer också av dem att anhöriga kan vara ett stöd i att se till att de äldre får det som de har rätt till. ”Det är också många anhöriga som är lite så ’ni måste ta hand om min mamma nu’. De ställer krav på myndighet eller kommun att de ska ta hand om deras mamma. Jag tycker det är bra att de gör det.” (Intervju 2)

6. Diskussion

I detta kapitel svarar vi först på studiens syfte och frågeställningar. Efter det följer en resultatdiskussion där teori, tidigare forskning och empiri kopplas samman och diskuteras. Därefter följer en metoddiskussion där studiens metodologiska aspekter och kvalitet diskuteras följt av avslutande diskussion och förslag till framtida forskning.

Resultatet har analyserats med kvalitativ innehållsanalys och med ålderism som teoretiskt begrepp, utifrån studiens syfte som var att utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv undersöka hur biståndshandläggare upplever äldres diskriminering genom frågeställningarna: Hur upplever biståndshandläggare äldres diskriminering i samhället? Och: Vad upplever biståndshandläggare kan stärka äldres position i samhället?

Som svar på studiens första frågeställning visar resultatet att biståndshandläggarna anser att ålderism är något som de ser och känner igen. Det finns en nedvärderande syn på äldre och samhällssynen är att äldre och åldrande ses som något negativt. Ålderism visar sig även enligt biståndshandläggarna hos de äldre själva som internaliserar den negativa bilden av att bli gammal och det kan vara en av anledningarna till att flera av de äldre drar sig undan och blir ensamma. Slutligen syns ålderism i form av tillgänglighet för de äldre där ny teknik, nya allmänna platser och nya byråkratiska system inte alltid är anpassade till de äldre i samhället, detta trots att det i lag står att alla ska ha full tillgänglighet.

För att svara på studiens andra frågeställning visar resultatet att motverka ålderism och för att stärka äldre som grupp framkommer det nödvändigt för samhället att skapa mer former av erfarenhetsutbyte mellan äldre och yngre människor. Detta kan då stärka båda parter, motverka fördomar och skapa ett samhälle med mer tolerans. Det framkommer av biståndshandläggarna att äldre personer har samma behov som alla andra människor, att bli lyssnade till för att de ska känna meningsfullhet och vara betydelsefulla för samhället samt för sig själva. Att lyssna var en viktig uppgift för de professionella och något alla människor måste tänka på för att kunna ge den ömsesidiga respekt och välbefinnande som äldre människor önskar. I resultatet kan det utläsas att äldre behöver människor som slåss för deras sak både på organisatorisk nivå och för den enskilde då de i många samhällsdelar är osynliga. Resultatet visar också att det behövs fler starka organisationer och personer som värnar om de äldre, som ser till att äldres frågor lyfts fram till politiker, hjälper till att synliggöra äldre i media och som kan stärka de äldres plats samt värna om deras rättigheter.

6.1 Resultatdiskussion

Genom att analysera empirin i studien ur Anderssons (2008) samlingsbegrepp ålderism har vi kunnat spåra flera av de områden där biståndshandläggarna upplever diskriminering av äldre på grund av ålder. Biståndshandläggarna är överens om att samhället speglar en negativ bild av att åldras och att de personer som når hög ålder utsätts för olika former av diskriminering. Under intervjuerna framkom det att biståndshandläggarna hade upplevelser av att äldre utsätts för ålderism. Biståndshandläggarna beskriver att äldre människor är missgynnade i samhället och att de inte får lika stor uppmärksamhet som yngre generationer vilket stämmer överens med Corners et al. (2007) forskning om att äldre människor ses som mindre värda jämfört med människor i andra åldrar vilket leder till en sämre kontakt generationer emellan. Att äldre personifieras med negativa egenskaper så som North och Fiske (2013) beskriver i sin forskning är liknande det resultat vi fått fram om att äldre människor tillskrivs egenskaper utifrån att de ses som sjuka oavsett vilka sjukdomar de har. Vår fokusgrupp är en av de grupper som genom utbildning och kunskap har en god syn på äldre och åldrande vilket stämmer överens med tidigare forskning (Wang & Chonody 2013).

Biståndshandläggarna menar att bilden av de äldre i media är snäv och när media agerar förmedlare av informationen stärks bilden av att de äldre bara synliggörs som utsatta personer eller att de kostar samhället pengar. Detta kan kopplas med den undersökning som Levi et al. (2013) gjorde angående människors attityder mot äldre människor på det sociala mediet Facebook. Då äldre blir förminskade på detta sätt genom hur de presenteras på sociala medier och det biståndshandläggarna berättar om samhällssynen stämmer överens med del av ålderismen som kallas för fördomsfulla attityder (Andersson 2008) som upprätthålls av medias osynliggörande och stereotypifierande av äldre. Jönsson (2013) beskriver att det är märkligt att människor inte behandlar äldre på samma sätt som de själva vill bli behandlade när de själva nått hög ålder. I studien beskriver biståndshandläggarna att yngre människor osynliggör äldre vilket kan förklaras med det som Andersson (2008) menar om människans rädsla för döden samt det egna åldrandet. Det leder till att yngre osynliggör för att undvika att bli påmind om sin egen mortalitet. Genom att inte se äldre undviker yngre människor att komma i kontakt med sådant som de förknippar med döden.

Biståndshandläggarna beskriver flera händelser där det sker ett uteslutande för äldre genom exempelvis otillgänglighet. De menar att samhället idag inte anpassar sig efter äldre och deras behov med svårtillgängliga lokaler eller komplexa system för att hitta rätt kontakter. Detta går att jämföra med det som Andersson (2008) beskriver som diskriminerande praxis där äldre värderas annorlunda än yngre människor i system och beslut som försvårar för de äldre.

Resultaten i studien visar biståndshandläggarna upplever ett motstånd hos äldre att söka stöd då det kan ses som ett ingrepp på den egna självständigheten. Detta kan jämföras med forskning som visar att när människor har behov av stöd är det en risk att de yttre negativa attityderna internaliseras och påverkar individens självkänsla ogynnsamt (Dobbs et al. 2009). Det skulle kunna vara en av orsakerna till att biståndshandläggare möter flera äldre som lever i ensamhet trots deras behov av möte och samtal med andra människor. Den negativa samhällssynen kan ha befast sig så starkt i individen att det sker en internalisering som kan leda till att negativa

förmågor självuppfylls som vedertagna vanor hos den utsatta individen (Andersson 2008). Äldre känner sig besvärliga och i vägen för samhället och att de därför drar sig undan i ensamhet.

I resultatet kan vi se att biståndshandläggarna beskriver äldre som en outnyttjad resurs. De berättar att äldre inte är främmande för volontärarbete och de äldres livserfarenheter är viktigt för yngre människor att ta del av. Biståndshandläggarna beskriver vidare att det vore önskvärt med en bättre integrering mellan barn, ungdomar och äldre för att göra unga vana och bekväma med att se åldrande människor och genom det få del av deras erfarenheter. Att lära sig att livet inte slutar när en person blivit gammal. Ett hinder för denna syn vilket vi tidigare beskrivit som vedertagna vanor (Andersson 2008) är en del av ålderismen och som innebär att samhället inte värdesätter och använder de äldres kunskap i lika stor utsträckning som de yngre generationernas. Det framkommer konkreta förslag av biståndshandläggarna hur vi i samhället kan ändra på den sviktande kontakten generationer emellan. De menar att det vore nyttigt för samhället att placera äldreboenden och skolor nära varandra för att öka kontakten mellan barn och gamla. Det stämmer överens med Allan och Johnsons (2009) forskning om att erfarenhetsutbyte mellan äldre och yngre skulle förändra den negativa attityd som unga visar gentemot äldre. Förslaget om skola nära äldreboende skulle hjälpa barnen att förstå åldrandet som en del av livet, en livsprocess och genom det se till att bilden av gamla människor som sjuka människor inte internaliseras vilket är lätt gjort för barn (Allan & Johnson 2009; Cottle & Glover 2007) samt också något de riskerar bära med sig som något självdestruktivt (Dobbs et al. 2008; Levy et al. 2009).

I studien går det att utläsa att det idag saknas starka förespråkare och försvarare av de äldres rättigheter och önskemål. Även då närstående gör sitt bästa för att hjälpa de äldre behövs det fler som står upp för gruppen inom flera samhällspositioner som uppmärksammar diskrimineringen av äldre. Människor behöver släppa in de äldre i samtalen, i cafeteria, i media och i det politiska rummet vilket är flera områden där ålderismen är utbredd (Andersson 2008). Biståndshandläggarna kritiserar sig själva och menar att de ibland lägger sig för platt i förhandlingar jämfört med andra gruppers förespråkare. De talar exempelvis om att inom barnomsorgen ställer personal mer ”högljudda krav” och visar sitt missnöje på ett annat sätt vilket gör att den gruppen blir mer synlig. Äldre behöver synas och höras för att visa att de finns och bidrar (Andersson 2008). Biståndshandläggarna beskriver även att politiker ser kortsiktigt på hur de ska uppfylla de äldres behov och önskemål. Det finns föreningar som för deras talan men det borde få mer plats i samhällsdebatten. Detta är exempel på instanser i maktposition som behöver skapa handlingsplaner och få utökad uppmärksamhet för att motarbeta åldersdiskriminering (North & Fiske 2013).

Sammanfattningsvis har vi utifrån Anderssons (2008) tre centrala begrepp i ålderismteorin sett att biståndshandläggarna upplever ålderism. *Fördomar och stereotipa föreställningar* ser biståndshandläggarna genom att äldre personifieras med negativa egenskaper och ses som att de inte hänger med mentalt. *Diskriminerande praxis* ser biståndshandläggarna som att samhället har bristande anpassning gällande äldre människors tillgängligt. *Vedertagna vanor*

syns i samhället där vi väljer att inte värdesätta och använda de äldres kunskaper i samma utsträckning som med de yngre generationernas förmågor och uttryck.

6.2 Metoddiskussion

Det är viktigt att reflektera över en studies kvalitet vilket kan härledas till dess reliabilitet, validitet och generaliserbarhet (Kvale & Brinkmann 2009). Hur väl en studie genomförts är en del i dess *reliabilitet* eller *tillförlitlighet*. Detta syftar till att studien påverkas av hur väl undersökningen är genomförd samt att mätningen vid en viss tidpunkt ska kunna ge samma resultat som vid en förnyad mätning (ibid.). I denna studie har författarna turats om att hålla i intervjuerna. För en intervju var det den ena av författarna som var ledare och för en annan den andra författaren. För att öka tillförlitligheten i studien har vi tänkt på att göra så lika som möjligt under intervjutillfällena. Vi har på ett pålitligt och begripligt sätt beskrivit hur vi gått tillväga för att samla in och bearbeta data. Under datainsamlingen har vi utgått från den intervjuguide som skapades för att göra intervjuerna på samma sätt. Samma frågor har ställts och båda författarna har haft ett liknande upplägg oavsett vem som varit intervjuare. Detta kan öka datainsamlingens stabilitet och genom att situationen varit likadan för alla minskar risken för att studien blivit utsatt för slumpinfltelser (Troost 2010). Vi har också i största möjliga mån försökt undvika att ställa ledande frågor som kan påverka resultatet (Kvale & Brinkmann 2009). Då vi inte har stor erfarenhet i intervjuteknik har det dock varit svårt att inte ställa vissa ledande frågor vilket påverkat studiens tillförlitlighet. För att öka tillförlitligheten ytterligare har citat från intervjuerna använts i resultatavsnittet. Genom att läsaren kunnat se vilka citat som använts för våra tolkningar kan hen bilda en egen uppfattning om våra tolkningar är korrekta. Detta för att stärka tillförlitligheten och resultatets trovärdighet.

För studien har kvalitativ innehållsanalys använts. För att ytterligare öka studiens tillförlitlighet har vi tydligt redogjort för hur vi bearbetat vår analys genom att vi beskrivit innehållsanalysen samt bifogat bild på hur kategorier och subkategorier sett ut i metodavsnittet. Vi har i och med detta haft en transparens vilket stärkt studiens tillförlitlighet (Kvale & Brinkmann 2009). Att vi varit två personer som gemensamt tolkat och analyserat våra empiriska data stärker tillförlitligheten ytterligare. Detta eftersom vi båda diskuterat med varandra under resultat och analys vilket minskat eventuella skillnader i hur vi uppfattat våra data. Vi har också tänkt på de risker som finns med innehållsanalys och andra analysmetoder där forskaren använder sig av att gruppera och kategorisera sitt empiriska material. Rennstam och Wästerfors (2011) menar att ett utdrag fås av materialet genom att beskära, putsa och sålla. För att få en god representation av materialet krävs dock uppmärksamhet vid reducering av data så att egna ståndpunkter inte lyser igenom vilket kan göra att resultatet blir enkelspårigt. Silverman (2011) är inne på samma spår. Han menar att vid användandet av innehållsanalys bör forskaren kondensera sitt material hellre än att reducera det. Vi har i studien varit medvetna om att vissa forskningsresultat kan gå förlorade i kodningen om forskaren inte är uppmärksam. Detta eftersom risken finns att forskaren blir för fokuserad på sina egna kategorier vilket kan leda till att hen missar andra delar som kunde varit intressant (ibid.).

Validitet eller trovärdighet handlar om att studien mäter det som är tänkt att mäta. En studie är beroende av i vilken utsträckning forskarens resultat hänvisar till syftet med studien, representerar verkligheten och visar på kvalitet inte bara i slutprodukten utan under hela forskningsprocessen (Kvale & Brinkmann 2009). Genom att vi under hela arbetsprocessen

kopplat tillbaka studiens delar och vårt empiriska material till vårt syfte och frågeställningar har vi stärkt studiens validitet. För studien intervjuades sammanlagt fem biståndshandläggare ifrån samma kommun, en av de intervjuade hade dock andra arbetsuppgifter och en annan chef än de andra. En styrka med studien var att både män och kvinnor fanns representerade i urvalet. Biståndshandläggarna var också i olika åldrar samt att de arbetat inom området under kortare och längre tid. Från de som varit relativt nya inom området och i arbetslivet till de som arbetat länge nog för att snart ta ut pension. Kön tillsammans med ålder och erfarenhet hos studiens biståndshandläggare visar en bredd vilket gör att resultatet blir mer trovärdigt. Variationen i urvalet kunde dock ha varit bredare. Initialt för studien var ambitionen att intervjua biståndshandläggare från flera kommuner i Mellansverige. Detta gick inte då de förfrågade biståndshandläggarna avböjde på grund av arbetsbelastning. Om vi hade fått möjlighet att intervjua biståndshandläggare från andra kommuner och arbetsplatser kunde det ha lett till ett annat och ett ännu bredare resultat. Variationen i urvalet hade då ökat vilket skulle ge ett bredare resultat (Kvale & Brinkmann 2009). Vi tagit dock tagit andra steg för att nå ökad trovärdighet. Intervjuguiden finns med i uppsatsen som bilaga (se bilaga 1) vilket redogör för hur frågorna ställts samt några av följdfrågorna. Detta ger en öppenhet inför trovärdigheten som gör att läsaren själv kan avgöra om intervjumaterialet varit trovärdigt (Trost 2010).

För denna studie är inte generaliserbarheten aktuell utan det handlar mer om överförbarhet. Överförbarhet handlar om det går att föra över delar av studiens resultat till andra områden (Kvale & Brinkmann 2009). Studiens syfte var att utifrån biståndshandläggares upplevelser belysa äldres diskriminering med ålderism som teoretiskt begrepp, resultatet är därför också eventuellt överförbart till andra delar av äldreområdet, trots att intervjuer enbart gjorts med fem biståndshandläggare. Syftet med kvalitativ metod är också att få en djupare kunskap om ett fenomen (Kvale & Brinkmann 2009) vilket studien bidragit till.

6.3 Konklusion och förslag till framtida forskning

Så är de tillsammans, allihop, igen. Alfons också. Det är härligt. De sitter i soffan. Farmor bläddrar i gamla fotoalbum och visar kort från förr i tiden och berättar om när hon var liten flicka. De har så trevligt. Härligt, trevligt, roligt att sitta sådär tillsammans. (Bergström 1977).

Att åldras och vara frisk, kunna vara del av samhället samt vara där för sina barnbarn är för många en ynnest. Under ytan kan det likaså vara besvärligt och krångligt. Särskilt svårt kan det vara om den äldre är sjuk och har svårt att kommunicera sina behov. Där är biståndshandläggaren viktig. Denna studie är gjord för att ge en ökad kunskap om hur biståndshandläggare upplever äldres diskriminering både för oss som utfört studien men även för andra inom området. Äldre är en utsatt grupp som blir större med åren som går. Ålderism är ett stort samhällsproblem som inte ges den uppmärksamhet som behövs för att komma till rätta med den menar både forskare och studiens biståndshandläggare. Genom studien framgår det att biståndshandläggare tycker att diskriminering av äldre förekommer i bred skala och att det krävs långsiktiga lösningar där interaktion mellan generationer står i centrum för att överbygga problemet. De får stöd av forskning att det skulle kunna vara ett lämpligt tillvägagångsätt. Studien bidrar till att sätta ljus på äldres utsatthet genom att uppmärksamma

hur de diskrimineras på det sätt som beskrivs som ålderism. Arbetet som biståndshandläggare är vanligt bland socionomer och många av oss socionomstudenter kommer att pröva på det. Biståndshandläggare har en central roll för äldre människor, att se till att mötet med myndigheter blir bra för dem. Socionomstudenter kommer att kunna påverka hur framtida äldre ska bemötas för att ge dem den värdighet och uppskattning de förtjänar.

Att samla information angående äldres diskriminering kan visa på lämpliga förbättringsområden samt bidra till information om de arenor där diskriminering, fördomar och stereotyper visar sig. Att undersöka vad som kan stärka de äldre ger möjlighet att utforma metoder för att skapa förändring med syfte att förbättra äldres situation i samhället och individuellt. Då ålderism öppnar upp sig som ett stort forskningsområde vore det intressant och viktigt att undersöka vidare då många människor riskerar att bli diskriminerade. För denna studie har vi valt att fokusera på biståndshandläggarnas upplevelser av fenomenet. Framtida forskning kan vara att använda andra teorier i samband ålderism för att på ett tydligare sätt förstå fenomenet i en specifik kontext eller bakomliggande psykologiska faktorer. Att studera olika former av metoder som kan föra samman olika generationer och öka förståelsen för åldrande. Att intervjua äldre själva för att undersöka på vilket sätt de märker av ålderism vore också en bra framtida studie.

En annan möjlig studie vore att se de andra diskrimineringsformerna utifrån ett ålderismteoretiskt perspektiv för att se hur olika grupper av äldre är utsatta för fler diskrimineringsformer än genom ålder. Hur påverkas ålderism ur ett socioekonomiskt perspektiv? På vilka sätt kan kön spela för roll i en diskriminering av äldre? Eller hur behandlas äldre med utländsk bakgrund inom vården i förhållande till de med svensk kulturell bakgrund? Dessa intressanta frågor skulle med fördel kunna belysa den diskriminering av äldre som existerar i samhället och i den vidare forskningen inom fältet.

Referenslista

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2010). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB. s.10-18
- Allan, L. & Johnson, J. (2009). Undergraduate attitudes toward the elderly: The role of knowledge, contact, and aging anxiety. *Educational Gerontology*, 35, 1–14.
doi:10.1080/03601270802299780
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2009). *Tolkning och reflektion - vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Andersson, L. (2008) *Ålderism*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bergström, G., (1977) *Listigt, Alfons Åberg*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Butler R. N. (1969). Age-ism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9 (4 Part 1), 243–246.
- Corner, L., Brittain, K. & Bond, J. (2007). Social aspects of ageing. *Psychiatry*, 6(12), 480-483.
- Cottle, N. & Glover, R. (2007). Combating ageism: Change in student knowledge and attitudes regarding aging. *Educational Gerontology*, 33, 501–512.
doi:10.1080/03601270701328318
- Dobbs, D., Eckert, J.K., Rubinstein, B., Keimig, L., Clark, L., Frankowski, A.C. & Zimmerman, S. (2008). An Ethnographic Study of Stigma and Ageism in Residential Care or Assisted Living, *The Gerontologist*, vol. 48, no. 4, 517-526.
- Dunér, A. & Nordström, M. (2005). *Biståndshandläggningens villkor och dilemman- inom äldre- och handikappsomsorg*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Graneheim, U.H. & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse education today*, 24(2), pp.105-112.
- Jönsson, H. (2013). We Will Be Different! Ageism and the Temporal Construction of Old Age, *The Gerontologist*, vol. 53, no. 2, 198-204.
- Krekula, C., (2010). Age coding: On age-based practices of distinction. *International Journal of Ageing and Later Life*, 4(2), pp.7-31.

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Levy, B. R., Chung, P. H., Bedford, T., & Navrazhina, K. (2013). Facebook as a site for negative age stereotypes. *The Gerontologist*, 194.
- Levy, B. R. & Leifheit-Limson, E. (2009). The stereotype-matching effect: Greater influence on functioning when age stereotypes correspond to outcomes. *Psychology and Aging*, 24, 230–233. doi:10.1037/a0014563
- Levy, B. R., Slade, M. D., May, J., & Caracciolo, E. A. (2006). Physical recovery after acute myocardial infarction: Positive age self-stereotypes as a resource. *International Journal of Aging and Human Development*, 62, 285–301. doi:10.2190/EJK1-1Q0D-LHGE-7A35
- Linnaeus, C. (1737) *The Critica botanica*. London: The Ray Society.
- Marshall, L. (2014). Thinking differently about aging: Changing attitudes through the humanities. *The Gerontologist*, 69.
- Nationalencyklopedin (2016a). Socialt arbete. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/socialt-arbete>. Nationalencyklopedin, [Elektronisk] hämtad 2016-05-23
- Nationalencyklopedin (2016b). Diskriminering. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/diskriminering>. Nationalencyklopedin, [Elektronisk] hämtad 2016-05-23
- North, M. S., & Fiske, S. T. (2012). An inconvenienced youth? Ageism and its potential intergenerational roots. *Psychological bulletin*, 138(5), 982-997.
- Ragan, A. M., & Bowen, A. M. (2001). Improving attitudes regarding the elderly population: The effects of information and reinforcement for change. *The Gerontologist*, 41, 511–515. doi:10.1093/geront/41.4.511
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2011). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB. s.194-210
- Seniorernas pensionärsförbund (2014). *SPFs program mot ålderism - resultat av medlemsenkät*. http://www.spfseniorerna.se/spf/uploads/Rot/aldrefragor/doc/medlemsenkät_2014_alderism.pdf. [Elektronisk] hämtad 2016-05-23
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 2008:567. *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data*. London: Sage

Statistiska centralbyrån (2016). *Medellivslängd efter kön 1960 - 2015*.

http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningsframskrivningar/Befolkningsframskrivningar/14498/14505/Aktuell-befolkningsprognos/Sveriges-framtida-befolkning-20152060/273436.html [2016-05-23]

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet (2011). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.

Wang D., & Chonody J., (2013), Social Workers' Attitudes Toward Older Adults: A Review of the Literature, *Journal of Social Work Education*, 49, 150–172, doi: 10.1080/10437797.2013.755104

Bilagor

Bilaga 1 - Intervjuguide

Varför valde du detta yrke?

Vad har du för utbildning?

Hur länge har du arbetat inom äldreområdet?

Hur skulle du beskriva ditt arbete?

Vad innebär det att bli äldre för dig?

- När enligt dig tycker samhället att en person blivit gammal?

Hur upplever du att samhällssynen på äldre är?

- Hur förändras det med nya generationer?
- Hur gör sig socialtjänsten redo för förändring?

Hur hjälps de äldre av samhällets organisationer?

- Är det tillräckligt?
- Om ja/nej, varför? Utveckla

Hur skulle du beskriva processen när äldre söker stöd?

- Händer det något hos den enskilde när den söker stöd?
- Tecken på skam, missnöje?

Vilken betydelse har anhöriga när äldre söker stöd?

- Hur hanterar du situationen?
- Vad bör vara anhörigas del i ärendet?

Hur individuellt upplever du att varje insats beviljas?

- Kan du beskriva olika former av insatser som varit individualiserade?

- Om, ja: Positiva/negativa erfarenheter av dessa? Om, nej: Vad tror du det beror på? Kan du utveckla?

Upplever du att alla har samma förutsättningar?

- Oavsett ålder?
- Om ja, varför tror du att det är så? Om nej, kan du utveckla det?

Tycker du att äldre diskrimineras? Om, ja, hur då, om nej, kan du utveckla det?

- I samhället?
- Ser du några tillfällen då socialtjänsten diskriminerar äldre?
- Vad kan socialtjänsten göra bättre enligt dig?

Hur ser du på självbestämmande?

- Har äldre enligt dig bra förutsättningar för självbestämmande?
- Om ja, vilka? Om nej, kan du berätta lite mer om det?

Hur upplever du de äldres bild av sig själva?

- Vilka faktorer tror du kan påverka äldres självbild?
- Finns det några tecken på att äldre nöjer sig med mindre än vad den yngre generationen skulle acceptera i en utsatt situation?
- Om ja/nej: Varför tror du att det är på det sättet, kan du utveckla?

Hur tänker du inför ett hembesök med den äldre?

- Hur förbereder du dig?

Hur skulle du i din roll i framtiden bättre kunna bemöta äldre? Kan du ge några exempel?

Bilaga 2 - Informationsbrev

Hej!

Vi är två studenter från socionomprogrammet på Karlstads universitet. Vi läser termin sex av sju och det är dags för oss att skriva C - uppsats. Ämnet vi valt är äldre och **diskriminering**.

Syftet med denna studie är att undersöka hur de yrkesverksammans uppfattning är om hur äldre målas ut i samhället samt om äldre diskrimineras och hur det i sådana fall visar sig. Denna uppsats ska ge oss kunskap om detta och en ökad inblick för det vetenskapliga området.

För att nå fördjupad kunskap om ämnet kommer vi att intervjua fem personer som alla är yrkesverksamma inom området. Intervjun kommer att vara ca 60 minuter och spelas in för att underlätta vår analys. Vi kommer ta hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Detta innebär att deltagandet är frivilligt och du kan när som avbryta intervjun och därmed ditt deltagande. **Inga uppgifter om dig som person kommer att sparas**, och det kommer inte heller vara möjligt att spåra dina svar till dig som person. Resultaten kommer att redovisas i examensarbetet och vara tillgängligt för allmänheten efteråt.

Tack för att du ställer upp på en intervju och med din utbildning, kunskap och erfarenheter kommer säkerligen en givande diskussion uppstå.

Om ni har några frågor eller funderingar är ni välkomna att kontakta oss och eller vår handledare för mer information.

Med vänliga hälsningar

Jonas Albertsson
Tel: 070 XX XX XXX

Daniel Käck
Tel: 070 XX XX XXX

Louise Persson
070 XX XX XXX
Handledare Karlstads universitet